

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA GEOMETRIK SHAKLLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

**Oktyabrov Mohirjon Adhamjon o'g'li,
Art pedagogika kafedrası o'qituvchisi
Olimjonov Komiljon Qodir o'g'li
Namangan davlat pedagogika instituti**

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'at darslarida geometrik shakllarning o'рни va ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Geometrik shakllar o'quvchilarning fazoviy tasavvuri, konstruktiv fikrlashi, kuzatuvchanligi hamda ijodiy yondashuvini rivojlantirishdagi asosiy didaktik vosita sifatida yoritilgan. Shuningdek, ular orqali perspektiva qonuniyatlarini o'zlashtirish, nisbatlarni to'g'ri aniqlash va hajmni ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Maqolada geometrik shakllarning fanlararo integratsiyadagi, xususan, matematika bilan bog'liqligi ham asoslab berilgan. Natijada geometrik shakllarning tasviriy san'at ta'limidagi metodik va amaliy ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at, geometrik shakllar, fazoviy tafakkur, konstruktiv fikrlash, perspektiva, nisbat, proporsiya, ijodiy faoliyat, fanlararo integratsiya, didaktik vosita, badiiy tasvir, metodika.

Tasviriy san'at darslari o'quvchilarning estetik didini, badiiy tafakkurini hamda ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu fan orqali o'quvchilar nafaqat rasm chizish ko'nikmalarini egallaydilar, balki tabiatdagi rang-baranglikni idrok etish, ranglarning o'zaro uyg'unligini anglash hamda ularni tasviriy faoliyatda qo'llashni o'rganadilar. Rang tasviriy san'atning eng muhim ifoda vositalaridan biri hisoblanadi. Shuning uchun ham tasviriy san'at darslarida rang bilan ishlashni o'rgatish o'quvchilarning badiiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Maktab tasviriy san'at ta'limida rang bilan ishlashni o'rgatish jarayoni o'quvchilarning yosh xususiyatlari va tasviriy faoliyatga bo'lgan qiziqishlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi zarur. Dars jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga ranglarning nazariy asoslarini tushuntirish bilan birga, ularni amaliy mashg'ulotlar orqali mustahkamlab borishi kerak. Rang bilan ishlashni o'rgatishning asosiy maqsadi o'quvchilarda ranglarni idrok etish, ularni to'g'ri tanlash hamda tasviriy kompozitsiyada uyg'un holda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Tasviriy san'at darslarida rang bilan ishlashni o'rgatishda bir qator metodlardan foydalaniladi. Bular qatoriga tushuntirish metodi, ko'rgazmalilik metodi, amaliy

mashqlar metodi hamda ijodiy faoliyatga yo'naltirilgan metodlar kiradi. Ushbu metodlar o'zaro uyg'un holda qo'llanganda ta'lim jarayonining samaradorligi yanada ortadi. Avvalo, rang bilan ishlashni o'rgatishda tushuntirish metodidan foydalanish muhim hisoblanadi. Bu metod orqali o'qituvchi o'quvchilarga ranglar haqida nazariy bilimlar beradi. Jumladan, asosiy ranglar, qo'shimcha ranglar, sovuq va iliq ranglar, ranglarning o'zaro uyg'unligi hamda ranglarning inson hissiyotiga ta'siri haqida tushunchalar beriladi. Rang nazariyasi tasviriy san'atning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O'quvchilar ushbu bilimlarni egallash orqali ranglarni to'g'ri tanlash va tasviriy faoliyatda samarali qo'llashni o'rganadilar. Ranglar o'rtasidagi uyg'unlikni tushunish esa o'quvchilarning estetik didini rivojlantirishga yordam beradi.

Tasviriy san'at darslarida rang bilan ishlashni o'rgatishda ko'rgazmalilik metodining ahamiyati ham katta. Ko'rgazmali vositalar o'quvchilarning ranglarni yaxshiroq tushunishiga va ularni amaliy faoliyatda qo'llashiga yordam beradi. Dars jarayonida turli rangli reproduksiya, rassomlarning asarlari, tabiat manzaralari hamda turli tasviriy materiallardan foydalanish o'quvchilarda ranglar haqidagi tasavvurlarni boyitadi. Masalan, mashhur rassomlarning asarlarini tahlil qilish jarayonida o'quvchilar ranglarning uyg'unligi, kontrasti hamda ranglar orqali kayfiyat ifodalash usullarini kuzatadilar. Bu esa o'quvchilarning tasviriy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ko'rgazmalilik metodidan foydalanishda o'qituvchi rang doirasidan ham foydalanishi mumkin. Rang doirasi o'quvchilarga ranglarning o'zaro bog'liqligini tushuntirishda qulay vosita hisoblanadi. Rang doirasi yordamida asosiy ranglar, hosila ranglar hamda ularning o'zaro aralashuvi haqida tushuncha beriladi. Masalan, qizil va sariq rang aralashganda to'q sariq rang hosil bo'lishi yoki ko'k va sariq rang aralashganda yashil rang hosil bo'lishi o'quvchilarga amaliy mashqlar orqali ko'rsatiladi. Bunday mashqlar o'quvchilarda rang bilan ishlash malakasini shakllantiradi.

Rang bilan ishlashni o'rgatishda amaliy mashqlar metodi ham muhim o'rin tutadi. Tasviriy san'at fanining asosiy xususiyati shundaki, u ko'proq amaliy faoliyatga asoslanadi. Shuning uchun o'quvchilar ranglarni faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy mashg'ulotlar orqali ham o'rganishlari zarur. Amaliy mashg'ulotlar davomida o'quvchilar turli bo'yoq materiallari bilan ishlashni o'rganadilar.

Jumladan, akvarel bo'yoqlari, guash bo'yoqlari, rangli qalamlar hamda flomasterlar yordamida turli tasviriy mashqlar bajariladi.

Akvarel bo'yoqlari bilan ishlash o'quvchilarga ranglarning nozik ohanglarini ifodalash imkonini beradi. Guash bo'yoqlari esa ranglarning yorqin va aniq ko'rinishini ta'minlaydi. Shu sababli tasviriy san'at darslarida ushbu materiallardan

foydalanish o‘quvchilarning rang bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Amaliy mashg‘ulotlar jarayonida o‘quvchilar ranglarni aralashtirish, kerakli rang ohanglarini hosil qilish hamda ranglarning yorqinligini saqlashni o‘rganadilar.

Tasviriy san‘at darslarida rang bilan ishlashni o‘rgatishda ijodiy metodlardan foydalanish ham samarali hisoblanadi. Ijodiy topshiriqlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va ularni yangi g‘oyalar yaratishga undaydi. Masalan, o‘quvchilarga “Kuz manzarasi”, “Bahor fasli”, “Mening sevimli tabiat manzaram” kabi mavzularda rasm chizish topshiriqlari berilishi mumkin. Ushbu topshiriqlarni bajarish jarayonida o‘quvchilar ranglardan mustaqil ravishda foydalanishni o‘rganadilar.

Ijodiy mashg‘ulotlar o‘quvchilarning tasavvurini boyitadi va ularning badiiy tafakkurini rivojlantiradi. O‘quvchilar ranglar orqali turli kayfiyat va holatlarni ifodalashni o‘rganadilar. Masalan, iliq ranglar quvonch va yorug‘lik hissini ifodalasa, sovuq ranglar esa sokinlik yoki salqinlik hissini ifodalashi mumkin. Ranglarning bunday ifoda imkoniyatlarini tushunish o‘quvchilarning tasviriy faoliyatini yanada boyitadi.

Tasviriy san‘at darslarida rang bilan ishlashni o‘rgatishda bosqichma-bosqichlik tamoyiliga ham amal qilish muhim hisoblanadi. Dastlab o‘quvchilarga sodda rang mashqlari beriladi. Keyinchalik esa murakkabroq kompozitsion vazifalar qo‘yiladi. Masalan, dastlab oddiy rang aralashmalari bilan ishlash mashqlari bajarilsa, keyingi bosqichlarda tabiat manzaralari yoki turli kompozitsiyalarni tasvirlash topshiriqlari beriladi. Bunday bosqichli yondashuv o‘quvchilarning rang bilan ishlash ko‘nikmalarini asta-sekin rivojlantirishga yordam beradi.

O‘qituvchi rang bilan ishlash jarayonida o‘quvchilarning individual xususiyatlarini ham hisobga olishi zarur. Har bir o‘quvchi ranglarni turlicha idrok etadi va ulardan turlicha foydalanadi. Shuning uchun o‘qituvchi o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlashi va ularga erkin ishlash imkoniyatini yaratishi kerak. Bu esa o‘quvchilarning tasviriy san‘atga bo‘lgan qiziqishini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san‘at darslarida rang bilan ishlashni o‘rgatish o‘quvchilarning estetik didini, badiiy tafakkurini hamda ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Rang bilan ishlashni o‘rgatishda tushuntirish, ko‘rgazmalilik, amaliy mashqlar va ijodiy metodlardan samarali foydalanish o‘quvchilarning rang sezgirligini rivojlantiradi hamda tasviriy san‘at darslarining samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Komoldinov, S. J. O. (2026). The pedagogical significance of composition in pencil drawing lessons. *European Journal of Economic Dynamics and Policy*, 2(1), 21-24.
2. Komoldinov, S. J. O. G. L., & Isaboyeva, M. I. Q. (2026). Manzara janrini o'rgatishda rangtasvir texnikalarining metodik qo'llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 344-349.
3. Jomoldin o'g'li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
4. Komoldinov, S. (2023, December). Qalamtasvir mashg'ulotlarida kompozitsiyaning ahamiyati. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
5. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 5-8.
6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. *Models and methods in modern science*, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, H. U. (2023). ANALYZING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS BASED ON ART STUDIES. *Экономика и социум*, (1-1 (104)), 50-53.
8. Pulatov, D. S., & Kh, R. U. (2019). On fine arts and its varieties. *Вестник магистратуры*, (4-4 (91)), 89-90.
9. ogli Rakhimov, H. U. *AJMR. AJMR*.
10. Oripov, B. B. (2025). Ideals of the third renaissance and their artistic expression in the fine art of Uzbekistan. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(8), 28-32.
11. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
12. Oripov, B. B. (2025). The connection of fine arts to biological science. *Science and Education*, 6(12), 621-626.
13. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals*, 2(9), 447-451.
14. Oripov, B. (2025). O'QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN'ATINING O'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2, 4-3.
15. Oripov, B. N. (2008). Tasviriy san'at ta'limida didaktika.
16. Oripov, B. N. (2006). Fine art and its teaching methodology. *Tashkent-2005. "SCIENCE-INTELLIGENCE*.
17. Oripov, B. (2004). Jahon san'ati tarixi. 3 qismli.
18. Oripov, B. (2004). San'at tarixidan qisqacha izohli lug'at.
19. Yuldashev, J. (2024). BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIGA AKSIOLOGIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING METODIK XUSUSIYATLARI. *Farg'ona davlat universiteti*, (5), 6-6.
20. Yuldashev, J. (2024). BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. "ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).

21. Yuldashev, J. BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINING AKSIOLOGIK POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. DENE TÁRBIYASÍ HÁM SPORT, 251.
22. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
23. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
24. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
25. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
26. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
27. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
28. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
29. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
30. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.